

УДК 378:001.89-047.22

Скібіна Олена Володимирівна

*к.п.н доцент кафедри «Технологій виробництва і професійної освіти», ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ
e-mail: lenaskibina10@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ

Якісне перетворення вищої школи націлене на таку організацію навчальної діяльності студентів, яка повинна забезпечувати рівень підготовки фахівців, що дозволяє їм вирішувати дослідницькі завдання в умовах конкретного виробництва. Актуальною стає переорієнтація освітнього процесу у ЗВО на оптимізацію та активізацію дослідницької діяльності студентів, на перетворення студентів з об'єктів навчання в активних і самостійних суб'єктів навчальної діяльності, на оновлення науково-методичного забезпечення процесу підготовки фахівців. У цих умовах підвищення якості професійної підготовки фахівців пов'язано з формуванням дослідницьких умінь студентів в процесі цієї підготовки.

Як свідчить проведений нами аналіз літературних джерел (Бугрій О., 2001; Гончаренко С., 1997; Уйсімбаєва Н., 2006), для формування особистості студента як майбутнього творчого, ініціативного фахівця необхідно залучати його до науково-дослідницької діяльності, що привчає до самостійності, виробляє вміння застосовувати отримані знання при вирішенні конкретних завдань, вільно орієнтуватись в літературі за обраним фахом, а також виховує вибагливість до себе, зібраність, цілеспрямованість. Дослідницька діяльність вдосконалює не лише професійний рівень, а й формує специфічні навички, відповідний склад мислення та спілкування. У зв'язку з новими вимогами до якості підготовки фахівців у світлі потреб прискореного науково-технічного і соціального розвитку країни дослідницька діяльність студентів розглядається як важливий фактор удосконалення всієї системи підготовки спеціалістів для різних галузей народного господарства. Саме дослідницька діяльність дозволяє поглибити професійне спрямування освіти, виховувати спеціалістів з високим творчим потенціалом і впливає на формування соціально-професійної зрілості майбутніх фахівців.

Дослідницький елемент був і завжди залишиться важливим у педагогічній діяльності. Дослідженню процесу формування дослідницьких умінь присвячені роботи Н. Амеліної, А. Арсьонової, І. Бакарьової, Є. Барчук, Н. Гловин, І. Каташинської, М. Князян, В. Литовченко, Н. Яковлевої та інших учених. Аналіз педагогічної практики свідчить про ефективність застосування дослідницьких технологій у навчальній діяльності. Вища школа має великі потенційні можливості і перспективи організації навчально-виховного процесу на засадах пошуково-дослідницької діяльності.

Результати проведеного опитування засвідчили, що більшість студентів позитивно ставляться до застосування дослідницького навчання, але у них недостатній рівень знань і вмінь для проведення самостійних експериментальних досліджень з конкретної тематики. Існуюча методика навчання лише частково забезпечує формування мотивів дослідницької діяльності на необхідному рівні.

Метою дослідження є розгляд основних підходів до формування дослідницьких умінь студентів, реалізація яких забезпечила б підвищення якості знань.

Для формування дослідницьких умінь у студентів вищого навчального закладу вважаємо за необхідне розкрити сутність і зміст базових понять «вміння», «дослідницькі вміння», «формування дослідницьких вмінь».

Як зазначено в психологічному словнику, «вміння - це використання суб'єктом наявних знань і навичок для вибору та здійснення прийомів дії відповідно до поставленої мети. Сутністю умінь як психічного новоутворення є готовність до продуктивного виконання значною мірою нових завдань» [4, с. 196]. Поняття «дослідницькі вміння» тлумачиться нами, з одного боку, як властивість особистості, яка характеризує його здатність до пошуково-перетворюючої діяльності в освітньому процесі, а з іншого, як його здатність здобувати нові знання, уміння і навички, які сприяють його професійному розвитку і саморозвитку.

Формування дослідницьких умінь студентів є соціально-значущими орієнтирами їх діяльності, вони є властивістю особистості й умовою набуття нових знань, формування умінь і навичок. Оволодіння системою дослідницьких умінь створює основу для майбутньої діяльності і сприяє особливим умінням, які дозволяють їх носієві систематизувати, аналізувати, проектувати та самостійно шукати істину.

Зазначається, що проблема дослідницької діяльності потребує розробки синергетичного та системного підходів.

Синергетичний підхід передбачає розгляд системи дослідницької діяльності в ході її становлення як результат попередньої самоорганізації. Коли ж структура склалася, вона, як закон, визначає функціонування системи. Тому для аналізу дослідницької діяльності важливий системний підхід, який вимагає аналізу явища в динаміці.

Проводячи системний аналіз процесу формування готовності студентів до дослідницької діяльності необхідно реалізовувати дану вимогу в двох аспектах: в історичному, тобто простежити як дана діяльність розвивалася і видозмінювалася в науці; в системо-генетичному, тобто в плані вивчення умов становлення функціональної системи дослідницької діяльності в процесі освоєння професії.

Ефективність формування дослідницької діяльності студентів забезпечується сукупністю педагогічних умов, до яких можна віднести наступні: формування ціннісного ставлення до дослідницької діяльності та її результатів; організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі студент-педагог; створення в освітньому закладі дослідницько-творчого

середовища, що забезпечує єдність поглибленого вивчення навчальних дисциплін і роботу секцій Наукового товариства; розвиток творчої активності кожного студента на основі надання свободи вибору предмета дослідження, використання інтегративного характеру змісту дослідницької роботи з урахуванням індивідуального пізнавального досвіду; навчання науковим методам пізнання і технологіям вирішення дослідницьких завдань і проблем.

У розглянутій діяльності студентів виділяють систему показників і критеріїв, керуючись якими можна успішно вести дослідницьку роботу:

- *мотивацію дослідження*, що відображає інтенсивність пізнавальної потреби, захопленість пошуковою діяльністю;

- *науковий стиль мислення*, тобто осмислення структурних елементів власних дослідницьких дій, дотримання норм і вимог наукового стилю мислення, узагальнення предметного та операційного результатів дослідження;

- *технологічну готовність до дослідження* - володіння понятійним апаратом досліджуваної теми, придбання умінь і навичок у використанні методів наукового пізнання, дотримання правил наукової організації праці учнів;

- *творчу активність особистості*, виражену рівнем самостійності в перетворенні ідей і зв'язків між ними, ступенем знайомства з історією науки і її актуальними проблемами.

В цілому оцінка навчально-дослідницької діяльності повинна бути двоякою:

- з боку студента - активна освітня продуктивна робота проблемно-пошукової спрямованості, що заснована на його серйозній розумовій діяльності, одним з основних результатів якої є придбання спеціальних умінь;

- з боку викладача - навчальна технологія, націлена на формування у студентів дослідницьких умінь, що є засобом розвитку їх самодіяльності в навчально-дослідницькій праці.

Дослідницькі вміння часто відносять до числа основних критеріїв навчально-дослідницької діяльності, її головних підсумків. При цьому базуємось на твердженнях:

- основою дослідницьких умінь є інтелектуальні вміння, які становлять систему мислительних операцій або дій (аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення, конкретизація і систематизація);

- прийоми розумової діяльності студентів доцільно формувати в їх логічному взаємозв'язку із визначенням домінуючої на певному етапі навчання мислительної операції.

При вивченні та оцінці якості знань, умінь і навичок учнів вчені виділяють три рівні: репродуктивний, конструктивний і творчий. Багаторічною практикою доведено, що найміцніші знання здобуваються учнями в ході дослідницької діяльності і мають творчий рівень. Знання

творчого рівня досягаються евристичними і дослідницькими методами, які спонукають учнів до самостійної творчої діяльності.

До основних видів творчої діяльності студентів належать такі види робіт: інформаційно-реферативні; проблемно-реферативні; експериментальні; натуралістичні та описові; дослідницькі.

В цілому механізм формування дослідницьких умінь може бути представлений послідовністю наступних операцій:

- визначення мети дії;
- забезпечення мотиваційної основи дії;
- опора на якісне засвоєні знання і власний досвід учня в здійсненні дії;
- розуміння наукових основ дії;
- алгоритм виконання прийомів, що входять в дію;
- закріплення дії через систему спеціальних вправ (під керівництвом, контролем, підтримки педагога);
- самоконтроль учня за виконанням дії;
- самостійне виконання дії.

Наукове обґрунтування педагогічних умов ефективності формування дослідницьких умінь студентів, розробка технології формування в процесі викладання профільного предмета, виявлення динаміки сформованості цих навчань дозволяють з різних сторін проаналізувати цілісний освітній процес і підійти до оволодіння тією педагогічною технологією, яка послужить основою для розробки методики залучення до методів наукового пізнання.

Формуванню дослідницьких умінь у студентів ЗВО сприяє забезпечення дотримання певних принципів організації навчального процесу; усвідомлення професійної та особистісної значущості оволодіння дослідницькими вміннями; розвиток пізнавальної потреби і пізнавального інтересу; прищеплювання інтересу до досліджуваного об'єкта; обґрунтування власних думок і бачення досліджуваної проблеми; систематичне здійснення принципу індивідуалізації в навчанні; застосування технічних і наочних засобів навчання; впровадження в практику роботи й систематичне використання комп'ютерних технологій; розроблення творчих завдань; включення їх у дослідницьку діяльність та самостійний пошук джерел інформації; поєднання дидактично й методично обґрунтованих методів, що сприяють розвитку пізнавальної діяльності й творчих здібностей студентів; накопичення досвіду вивчення та аналізу наукової, методичної, нормативної літератури; проведення експериментальної роботи під час підготовки рефератів, курсових і дипломних проектів; виконання самостійних робіт з елементами творчого пошуку; дослідження, пов'язані з навчальною та виробничою практикою: виконання індивідуальних завдань, вивчення досвіду роботи працівників; написання індивідуально-дослідницької роботи

Таким чином, проведене нами дослідження дозволяє зробити висновок, що науково орієнтоване навчання у ЗВО є перспективним напрямком розвитку освіти та формування майбутнього компетентного фахівця. Подальшу діяльність з розробки окресленої проблеми доцільно

здійснювати в напрямі конструювання програмно-методичного забезпечення відповідного типу навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Бугрій О. Формування інтелектуальних умінь школярів / О. Бугрій // Рідна школа. 2001. № 9. С. 34–35. **2. Гончаренко С.У.** Український педагогічний словник. / С. У. Гончаренко. К.: Либідь, 1997. 376 с. **3. Кловак Г.** Зміст і форми підготовки вчителя дослідника в умовах педагогічного університету / Г. Кловак // Рідна школа. 2003. № 12. С. 46-49. **4. Психологический словарь.** Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. М., - 494 с. **5. Уйсімбаєва Н.** Науково-дослідницька діяльність як чинник зростання професійної компетентності / Н. Уйсімбаєва // Рідна школа. 2006. № 4. С. 3-6.